

Z UMETNOSTJO ZA DEMOKRACIJO

*Izobraževanje odraslih v Evropi**

Dr. Nena
Mijoč,
Oddelek za
pedagogiko in
andragogiko,
Filozofska
fakulteta
Univerze v
Ljubljani

POVZETEK

V prispevku avtorica obravnava in s primeri ponazarja mednarodno prakso izobraževanja odraslih, ki z na videz nenavadnimi, inovativnimi pristopi animira in skozi prakso usposablja za demokratično državljanstvo skupine ljudi, sicer potisnjene ob rob družbenih dogajanj in odločanja. Gre za neformalno izobraževanje odraslih, ki z glasbo, likovno in besedno umetnostjo bogatijo proces medsebojnega učenja. Vse to spodbuja posmeznikovo in skupinsko samozavest in pomaga razvijati kompetence, pomembne za aktivno in demokratično državljanstvo. Mednarodne konference, ki jih pogosto prvič pripravljajo tudi člani manjših organizacij in društev, na primer v okviru projektov Grundtvig, so za mnoge učna izkušnja in priložnost za promocijo ter spoznavanje »dobrih rešitev« za konkretne probleme izobraževanja odraslih. Z neposredno izkušnjo načrtovanja in sodelovanja v projektih se tudi na osnovi napak, problemov in konfliktov učijo sodelovati. Hkrati pa bogatijo medsebojne odnose in izgrajujejo prijateljsko med izobraževalci, udeleženci in prostovoljci iz različnih evropskih držav.

Ključne besede: *aktivno, demokratično državljanstvo, izobraževanje odraslih, neformalno izobraževanje, izobraževanje in umetniško ustvarjanje, mednarodne konference, ljudske visoke šole, študijski krožki, multikulturnost, učenje s projekti*

**Prispevek je nastal kot posledica izkušenj v projektih Socrates Grundtvig 1, 2 in 3.*

Ko sem se pred petnajstimi leti udeležela mednarodne konference o izobraževanju odraslih in demokraciji na eni izmed Ljudskih visokih šol na Švedskem, sem bila prijetno presenečena. Bivali smo v lepo urejenih pri-
tličnih in svetlih sobah, dostopna nam je bila bogata knjižnica in ob pričetku konference smo dobili notne liste z besedilom, saj se je konferenca pričela s pesmijo. Zame je bil to prvi stik z Ljudsko visoko šolo, sledila pa so še nadaljnja presenečenja. Skupinsko delo je potekalo v atriju na prostem, kjer smo se v sončnem dnevu posedli v krog, izmenjevali svoja spoznanja in skupaj razmišljali. Na kon-

ferenco je predavatelj, mlad oče, pripeljal tudi svoji hčerki, predšolski deklici, ki sta simpatično kukali z balkonov in ob odmorih uživali pozornost številnih udeležencev konference. Izobraževanje odraslih in demokratično državljanstvo. Ta živost in življenjskost je dajala celotni konferenci bolj človeški in bolj sproščen ton.

To je bil čas, ko smo se Slovenci osamosvajali, oči mnogih udeležencev so bile uprte vame in na številna vprašanja, kaj se bo zgodilo z Jugoslavijo, sem lahko odgovorila le tisto, v kar sem bila povsem prepričana: Slovenci se bomo odločili za samostojnost. Zvečer, na ne-

formalnem delu mednarodne konference, smo se udeleženci predstavili s pesmijo in pesmi so povezale udeležence, ki smo imeli skupne interese: Izobraževanje odraslih za razvoj demokracije.

Sedaj, po več kot desetletju, si zopet zastavljam isto vprašanje. Ali se je dostopnost izobraževanja za ljudi z nižjim socialnim statusom v Sloveniji v zadnjem desetletju povečala ali

Koliko izobraževanje odraslih prispeva k demokratičnosti družbe?

zmanjšala? Ali so posebne skupine odraslih, kot so mladi brezposelni, koliko izobraževanje odraslih prispeva k demokratizaciji družbe, ženske iz revnih okolij, Romi, invalidi, migranti in drugi ljudje s

posebnimi potrebami, še dodatno prikrajšani pri dostopnosti do formalnega in neformalnega izobraževanja? Ali postaja izobraževanje odraslih kot proces s konkretnimi udeleženci in v konkretnih okoljih bolj sproščeno in bolj demokratično ali večina organizatorjev izobraževanja še vedno prisega na avtoritativne retorike in karizmatične voditelje? Ali metode in oblike izobraževanja, kot so študijski krožki, kjer načrti izobraževanja niso postavljeni od zunaj, temveč nastajajo med udeleženci, kaj vplivajo na demokratičnost znotraj izobraževalnega procesa in ali imajo podoben vpliv neformalne oblike izobraževanja tudi na spremembe v šolah? Ali so lahko sodobni pristopi v izobraževanju odraslih, kot so vključevanje glasbe, elementov likovne, besedne, gibalne in filmske umetnosti dodatni motivatorji v procesih osamosvajanja, identitete in krepitve moči? Ali lahko pomembno vplivajo na motivacijo ciljnih skupin ali celo na demokratičnost procesa izobraževanja?

Koliko izobraževanje odraslih prispeva k boljši poklicni usposobljenosti, k spreminjanju in izboljševanju delovnih procesov, h kakovostnejši udeležbi ljudi v različnih procesih gospodarskega in političnega odločanja?

Na vsa ta, po mojem mnenju pomembna vprašanja v naslednjem prispevku ne bom niti po-

Izobraževalni programi za demokratično državljanstvo so zasnovani na dveh, pogosto premalo povezanih konceptih. Prvi zagovarja tradicionalni pogled na izobraževanje kot na prosvetljevanje, razumevanje in znanje obravnavane tematike. Takšno izobraževanje lahko poteka frontalno, s tiskanimi viri ali na daljavo. Drugi pristop je izkustven in temelji na vključevanju v socialno in politično odločanje, kar zanesljivo bolje usposablja za demokratično državljanstvo, a predvsem na lokalni ravni. Kasneje naj bi ta pristop tudi spodbudil ljudi za študij vprašanj, povezanih z demokratičnostjo.

skušala odgovoriti. Res je, da smo se v našem prostoru dotaknili le nekaterih izmed njih in bi le delno lahko dali empirično podprte odgovore na tako zahtevna vprašanja. Po drugi strani pa je videti, da imamo vsi izobraževalci odraslih v zadnjih desetletjih toliko dela z neposrednim izobraževanjem, da nam zmanjkuje časa in ljudi za poglobljeno empirično raziskovanje. Temeljno andragoško teoretično in znanstveno raziskovalno delo v našem slovenskem okolju ni ravno v razcvetu, po drugi strani pa ga mnogi aplikativno usmerjeni raziskovalci šele odkrivajo.

Shugurenky poudarja, da povezanost med obema pristopoma ni samoumevna.

Po našem mnenju so programi in akcije Evropske unije, ki omogočajo mednarodno povezovanje in projekte mobilnosti, poskus povezati oba pristopa.

EVROPSKI PROJEKTI, NAMENJENI IZOBRAŽEVALCEM ODRASLIH

Želim, da ostanejo prej nanizana temeljna vprašanja »v ozadju« kot pomembni referenčni okvir tudi za razmišljanje, ki me je vodilo, da sem se s posebno radovednostjo vključila v mednarodni projekt z naslovom Midi-art

v okviru projekta Grundtvig 2. Povezovanje izobraževalcev v Evropi omogočajo številni mednarodni projekti kot so Socrates, Leonardo da Vinci in Mladina, ki jih razpisuje Evropska unija. Vseživljenjsko učenje, mednarodno sodelovanje in zблиževanje so politične prioritete v današnji Evropi in hkrati več kot tridesetletna tradicija slovenske andragoške misli in prakse.

Projekti Grundtvig sodijo v SOCRATES, ki vključuje še druge projekte izobraževanja, in sicer Comenius, ki je namenjen mednarodnemu sodelovanju šol, Erasmus, ki spodbuja mobilnost visokošolskih študentov in profesorjev, Lingua, ki poudarja učenje tujih jezikov, in Minerva, ki spodbuja izobraževanje na daljavo s podporo sodobnih tehnologij.

Cilj sodelovanja v navedenih projektih je izmenjava izkušenj in spoznanj, medsebojno povezovanje in vseživljenjsko učenje. Seveda je ob tem pomembno tudi medsebojno spoznavanje, razvijanje strpnosti in sodelovanja ter sprejemanja naše različnosti. Pravzaprav prihaja do bogatega neformalnega izobraževanja odraslih v vseh različnih projektih, ne le v projektih Grundtvig 1, 2, 3 ali 4. A predvsem projekti Grundtvig so namenjeni prav spodbujanju vseživljenjskega učenja in posebej izobraževanju odraslih, na kar nas navaja ime teh projektov. Medtem ko so projekti Grundtvig 1 in 4 neposredno povezani s centralo v Bruslju, pa nad projekti Grundtvig 2 in 3 bdi Nacionalna agencija za mednarodno sodelovanje v posamezni državi partnerici projekta.

OD KOD SO DOBILI PROJEKTI IME GRUNDTVIG

Danec Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783–1872) je bil protestantski duhovnik, učitelj, pesnik in pisatelj ter politik. Pred več kot sto šestdesetimi leti je propagiral idejo svobodnih šol, kjer si skupnost sama zastavi učne načrte, v katere ne sme posegati drža-

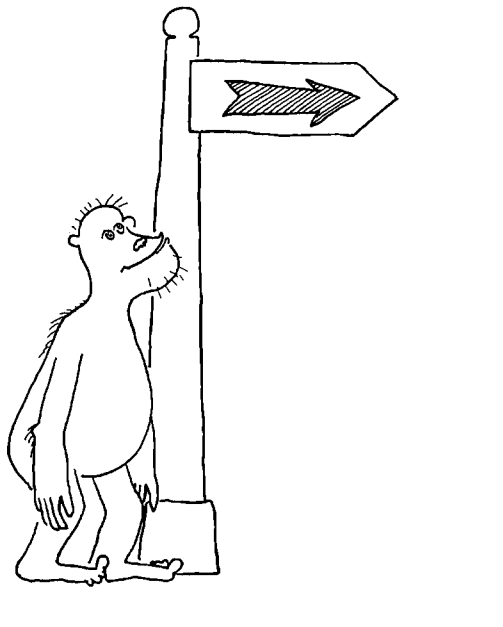
va. Zato štejemo Grundtviga za očeta prostovoljnega izobraževanja odraslih v Evropi. Grundtvig je verjel, da sta dialog in govorjena beseda, ki je največkrat interpretacija bogatih izkušenj, pomembna v vzgoji in izobraževanju odraslega. Razvil je idejo o svobodnih šolah za odrasle. Idejo o ljudskih visokih šolah so začeli na Danskem kaj kmalu uresničevati in svobodne šole so poimenovali Ljudske visoke šole. Te »svobodne šole za odrasle« so se hitro razširile po vseh nordijskih deželah in pomenijo poleg študijskih krožkov (Mijoč, Krajnc, Findeisen, 1993) temelj vzgoje za demokracijo.

Preko 80 danskih ljudskih visokih šol danes sofinancira država. Značilno je, da v teh šolah ni ocen niti prisilnega učenja. Udeleženci, študentje daljših programov, so stari najmanj šestnajst let in pol ter se lahko vključijo v izobraževanje ne glede na prejšnje znanje in izobrazbo. Temeljni program traja od nekaj mesecev do enega leta. Študentje se poleg zanimivih vsebin učijo predvsem dialoga, sodelovanja in demokratičnega bivanja v skupnosti. Študentje in profesorji študirajo ter preživljajo prosti čas skupaj v šolah, kjer tudi bivajo. Vse več ljudskih visokih šol je v današnjem času mednarodnih (vanje se vključujejo udeleženci iz vseh dežel sveta), s čimer želijo nordijske dežele prispevati k strpnemu dialogu, medsebojnemu povezovanju in vzgajanju za demokracijo v Evropi (Carlsen, 1999). Za študij je moč dobiti

tudi štipendije, zato so se na Ljudskih visokih šolah na Danskem v preteklih desetletjih izobraževali tudi številni slovenski študentje. Bogato sodelovanje med Slovenijo in Dansko je obrodilo obilne sadove, med drugim tudi ustanovitev društva slovensko-danskega prijateljstva, ki spodbuja sodelovanje na izobraževalnem, kulturnem, turističnem in

Slovenija sodeluje v projektih Socrates že od leta 1999 dalje.

Preko 80 danskih Ljudskih visokih šol sofinancira država.

znanstvenem področju. Zaradi velikega vpliva Ljudskih visokih šol na prakso in teorijo izobraževanja odraslih ter na koncept vseživljenjskega učenja in izobraževanja so evropski projekti dobili ime po N. F. S. Grundtvigu.

MIDI-ART PROJEKT

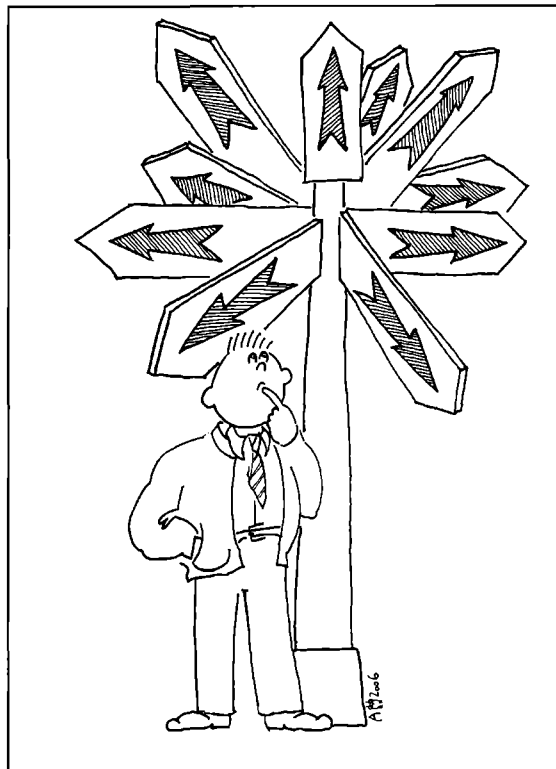
Projekt Midi-art je na pobudo glasbenika in dirigenta Hieronymusa Van Hileghema iz bruseljske Gemeentelijke Academie dobil svojo potrditev decembra leta 2003. Zastavljen je kot projekt Grundtvig 2, pri katerem je osnovni cilj sodelovanje med organizacijami, ki izvajajo izobraževanje odraslih.

V projektu Midi-art sodelujejo naslednje organizacije:

- Akademija za glasbeno in besedno umetnost, Bruselj, Belgija (Gemeentelijke Academie voor Muziek en Woord – Sint-Lambrechts-Woluwe – Belgium) <http://www.gamw-woluwe1200.be/midiart.htm>, kot koordinatorica projekta;
- Javni zavod Romske skupnosti iz Vilnusa v Litvi (The Public Institution Roma Community Centre of Vilnius Lithuania);
- Športno društvo za ljudi s posebnimi potrebami »Iris« iz Kavale v Grčiji (Sport Society for people with special needs 'Iris Kavalas' of Kavala, Greece);
- Adragoška skupina za izkustveno izobraževanje (Andragogical Group for Experiential Education) Ljubljana, Slovenija;
- Mednarodni kulturni in jezikovni center z Dunaj Avstrija, (International Center for Cultures and Languages of Vienna, Austria).

vanje v procese demokratičnega sodelovanja in soodločanja.

Po prvem letu izvajanja projekta Midi-art smo ugotovili, da smo dosegli osnovne cilje, ki smo si jih zadali s projektom. Postavljena je spletna stran projekta Midi-art, izjemno uspešno smo izvedli vse doslej načrtovane konference in se jih polnoštevilno udeležili. Na konferenčnih srečanjih smo mnogi prvič spoznali novo deželo, z odprtimi rokami sprejemali gostoljubnost gostiteljice, njenih predstavnikov, učiteljev in udeležencev umetniškega izobraževanja. V vsaki izmed dežel so nas sprejeli pomembni predstavniki lokalne skupnosti, npr. župan, pa tudi vladni predstavniki, odgovorni za vprašanja Romov. Udeleženci so vse tri dosedanje konference ocenili kot zelo uspešne, na vsaki izmed njih smo poglobili medsebojno prijateljstvo in sodelovanje ter se

podrobneje seznanili z novo ciljno skupino in pristopi v izobraževanju odraslih.

V Bruslju smo na prvi konferenci decembra 2003 spoznali, kako znajo v eni izmed občin v Bruslju približati glasbeno izobraževanje svojim občanom. Glasbena akademija ima svoj sedež na osnovni šoli v lokalni skupnosti. Pisarniške prostore in učilnice uporablja po 18. uri zvečer. Na glasbeni akademiji sta s polovično delovno obveznostjo zaposlena direktor in administrativna sodelavka. Poleg tega imajo 20 zunanjih sodelavcev, s katerimi so leta 2003 izvajali glasbeno izobraževanje za 268 otrok in 72 odraslih. Med odraslimi udeleženci je bilo osem invalidov in pet

Midi-art projekt je spodbudil glasbeno izobraževanje invalidov.

odraslih imigrantov. Da so jih motivirali za sodelovanje, so se povezali z društvom invalidov. Glasbeno izobraževanje poteka po programu nižje glasbene šole. Prostore in plačilo učiteljev poravnava država po enotnih merilih. Plačilo kotizacije za celoletno glasbeno izobraževanje za katerikoli instrument ali učenje

solo petja znaša za udeležence 160 evrov. Tisti, ki so zaposleni in imajo nizke dohodke, lahko zaprosijo za subvencijo oziroma »ček za izobraževanje« in zmanjšajo stroške na polovico. Nezaposleni, inva-

lidi in študentje do 24 let prispevajo 92 evrov za celoletno izobraževanje. Zaradi nizke pristojbine za glasbeno izobraževanje in bližine osnovnih šol je glasbeno izobraževanje dostopno in približano ljudem. Večji problem predstavlja »šolska naravnost« in zahteve po ocenjevanju glasbenega znanja odraslih po enakih merilih kot za otroke. Vendar je ta problem že vprašanje predvidenega novega projekta Grundtvig.

Svoje študente s posebnimi potrebami glasbeni učitelji vključujejo v glasbene skupine, kjer se skupaj z ostalimi udeleženci ali individualno predstavljajo v javnosti. Glasbeno izobraževanje invalidov s telesnimi okvarami je včasih otežkočeno, ker stare šole niso prilagojene invalidskim vozičkom, sicer pa pravijo, da je poučevanje odraslih, še posebej navedenih skupin, bolj zadovoljujoče, saj je njihova motivacija za učenje praviloma večja kot pri otrocih. Vsakemu odraslemu se individualno prilagodijo. Tako smo opazili, da so na konferenci s študentko imigrantko iz Kolumbije učitelji govorili špansko in ji celotno konverzacijo, ki je potekala v angleščini, ves čas prevajali v španski jezik.

Pri tem je treba poudariti, da je tudi znanje angleščine pri njej v enem letu napredovalo, saj smo opazili, da sedaj že veliko bolje razume angleški jezik. Midi-art projekt je bil za bruseljskega partnerja spodbuda za glasbeno

izobraževanje (klavir, kitara, tolkala, glasbena teorija, glasbene formacije, igranje v skupini), posebej pripravljeno za invalide (slepe in avtistične osebe) in etnične manjšinske skupine. Projekt Midi-art jih je spodbudil, da so pripravili konferenco, ob kateri so se učili promocije, objavljali v lokalnem tisku, kontaktirali s projektnimi partnerji, pripravljali lokalne razstave in koncerte v sodelovanje z lokalnim inštitutom za invalide, izboljšali so svoja znanja o vodenju projekta. Poseben izziv zanje je bila organizacija in vodenje konference v Bruslju s predstavitvenim koncertom svojih študentov v sodelovanju s študentskim simfoničnim orkestrom iz Univerze v Leuvenu. Zaradi svoje koordinacijske vloge v projektu so se posebej izpopolnili tudi v uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije.

V Litvi smo se srečali na drugem projektnem sestanku. Na konferenci 5. maja 2004 smo skupaj praznovali vstop novih članic v Evropsko unijo. Vzeli smo si čas in se med seboj veliko pogovarjali, spraševali in skupaj načrtovali naše delo. Tako smo spletni prijateljstva in kljub različnosti sprejeli drug drugega. V Vilniusiu smo se seznanili z romsko naselbino in romskim skupnostnim centrom, ki so ga ob naselbini na obrobju Vilniusa s pomočjo programa Phare zgradili pred nekaj leti. V tem centru potekajo tečaji glasbe, plesa, jezikovnega izobraževanja in oblikovanja, imajo tudi kovaško delavnico ter računalniške tečaje. Center je opremljen s kopalnicami in pralnimi stroji. Na centru so zaposleni tako ruski kot tudi litvanski in romski učitelji. Skupaj delujejo kot enoten tim. Posebej za nas so predstavili živahno plesno in glasbeno predstavo. Popeljali so nas v svoj »kovaški« atelje in projektnemu vodji podarili unikatni svečnik lastne izdelave. V Vilniusiu so namreč izvajali tečaje glasbe, plesa, kovaškega oblikovanja in likovnega oblikovanja za Rome. Pripravili pa so tudi mednarodno konferenco za udeležence projekta Midi-art. S kolegi smo na konferenčnem sestanku razpravljali o problemih

V Litvi, na drugem projektne sestanku projekta Midi-art, smo predstavili tudi prispevek mini raziskave slovenskih študentov in primer dobre prakse reševanja romskega vprašanja v romski naselbini Pušča v Sloveniji. Ugotavljali smo, kako pomembno je, da znamo prisluhniti ljudem, ki imajo specifične probleme, in se problemov lotimo celostno. Ugotovili smo, kako dragoceni so posamezniki, ki iščejo mostove med različnimi kulturami in spodbujajo izobraževanje v svojih skupinah.

integracije Romov v izobraževanje in družbo ter o vprašanih inkluzije in integracije.

Nekateri med mladimi Romi iz Litve znajo tudi angleško, zato se nam je eden izmed članov romske skupnosti pridružil na naslednji konferenci v Grčiji.

Konferenca v Litvi se je začela z zamudo in nesporazumom. Ker so bili naši gostitelji na romskem centru nenadomestljivi, so nam poslali svojo sodelavko, ki nas ni čakala pred hotelom, temveč na bližnjem križišču. Želela nas je popeljati na ogled prestolnice Litve. Preden smo priklicali svoje kolege in organizatorje ter jim sporočili, da čakamo pred hotelom, je minilo precej časa. A to nas ni preveč motilo, prijetno smo se pogovarjali in komentirali začetek konference ter ugotavljali, da mora biti organizator vselej skupaj s člani projektne skupine in eden izmed njih. Konference pač ni moč voditi na daljavo! Konflikt je pomenil za vse nas priložnost, da smo se odkrito pogovorili, svoje vezi še utrdili in se kasneje dosledno udeleževali vseh načrtovanih aktivnosti, tako da je delo potekalo odsej po programu in brez kakršnihkoli zamud ali odsotnosti katerega izmed članov. Konferenco v Litvi lahko pohvalimo še z drugega vidika. Program je bil narejen razvejano, kar je pomenilo, da so imeli glasbeniki invalidi posebno srečanje z glasbeniki društva slepih in imeli z njimi tudi skupno vajo. V tem času je bil za druge udeležence, ki so to želeli, organiziran sestanek s predstavnicami katedre za slovenske jezike, ki uči slovenščino na univerzi v Vilniusu.

V decembru 2004 smo se srečali v Kavali, obmorskem mestu na severovzhodu Grčije. Kot doslej so nas organizatorji sprejeli na letališču in nas odpeljali v hotel, kjer so

potekali konferenčni sestanki. Športno društvo za ljudi s posebnimi potrebami je na pobudo projekta Midi-art organiziralo slikarski tečaj za invalide. Izvajali so jih v dnevnem varstvenem prostoru za ljudi s posebnimi potrebami. Izvajali so tudi tečaj angleščine. Ob koncu leta so organizirali razstavo likovnih del za udeležence in publiko. Na konferenci v Kavali smo se posvetili vprašanju evalvacije projekta.

EVALVACIJA PROJEKTA MIDI-ART IZOBRAŽEVANJE

Najprej smo pregledali evalvacije posameznih konferenčnih srečanj in instrumente, ki smo jih pri tem uporabljali. Pomagali smo si z vnaprej pripravljenimi vprašalniki, ki zajemajo vprašanja o pričakovanjih, o formativni, sumativni in specifični evalvaciji dogodkov. Kot osnovo za vprašanja smo uporabili že preizkušene vprašalnike, ki jih je izdelal Ray Kirtley z univerze Hull v Veliki Britaniji za European Resource Centre.

Ker je individualno izpolnjevanje vprašalnikov pogosto zamudno in je za nekatere udeležence potrebno prevajanje v njihov jezik, smo se pri zaključni evalvaciji specifičnih dogodkov odločili za evalvacijo po skupinah. Bolj kot objektivnost dobljenih subjektivnih ocen je namreč pomembna medsebojna komunikacija in sporazumevanje v skupini; zakaj menijo, da je bil nek dogodek ali proces zelo kakovosten oziroma zakaj po mnenju posameznikov ni dosegel pričakovanih rezultatov. Hkrati smo se dotaknili vprašanja, ali lahko jemljemo rezultate in zadovoljstvo s konferenčnimi aktivnostmi kot relevantno za

*V delo projekta
Midi-art so se
neposredno vklju-
čevali tudi Romi,
imigranti in inva-
lidi.*

uspešnost projekta. Vsekakor se večinoma nismo strinjali s tem, saj je doseganje vnaprej opredeljenih ciljev projekta gotovo na prvem mestu. Ob tem smo lahko ugotovili, da smo dosegli zelo dobre rezultate glede medsebojnega sodelovanja, spoznavanja drugih kultur in navad ter glede priprave konferenčnih srečanj. Rezultat je dober tudi glede na zastavljene cilje (splet na stran), vendar, kot smo si priznali, je to predvsem delo našega projektne vodje oz.

glavnega koordinatorja. Ker smo bili pri tem premalo vpleteni, smo se odločili, da osnovne informacije o projektu predstavimo tudi na spletnih straneh projektne partnerjev. Tako smo kasneje prevedli osnovne informacije v slovenščino, grščino, litvanščino ter nemščino in jih objavili na spletnih straneh vsakega izmed partnerjev.

Posebna prednost našega projekta je tudi ta, da so se v delo neposredno vključevali tudi udeleženci, invalidi, imigranti in Romi, ki se glasbeno, plesno ali likovno izobražujejo v partnerskih organizacijah. Glede evalvacijskih instrumentov pa smo se dogovorili, da bomo nadaljevali začeto delo na biografskih študijah in nekatero udeležence ter njihov napredek v izobraževanju in usposabljanju predstavili tudi s prispevki iz biografskih študij in po možnosti o projektu izdali manjšo brošuro v obliki študije primera.

Na srečanju v Kavali v Grčiji so se nam pri-

družili še avstrijski partnerji, ki v prvem letu niso mogli sodelovati v našem projektu zaradi prepozne prijave. Opazili smo, da se še niso povsem prilagodili skupnemu duhu naše projektne skupine, kot so tudi sami ocenili, morda tudi zato, ker si na začetku konference v Grčiji nismo vzeli dovolj časa za medsebojno seznanjanje. To smo storili na prvem srečanju v Bruslju, ki se je bogato obrestovalo. Novi partnerji so bili tudi veliko kritičnejši pri oceni naše konference. Najbrž zato, ker so jo ocenjevali glede na formalne zunanje vidike priprave konference (npr. prilepljen program konference na oglasni deski, drobna darilca ipd., motil jih je hrup v konferenčni sobi, ki se ga ni dalo omejiti).

Projekt je bil konkretna spodbuda za raziskovanje in možnost izvajanja študentskih projektov na Filozofski fakulteti na temo Romi in izobraževanje odraslih, Invalidi in izobraževanje odraslih, Begunci in izobraževanje odraslih, Ženske in izobraževanje odraslih ter druge ..., kar so vse zelo aktualne in pereče teme v današnjem času. Nenazadnje smo imeli tudi možnost spoznati nove kulture, se neposredno srečati in spoprijateljiti z Romi, invalidi in begunci, ki imajo velik interes, da bi si pridobili nova znanja in za višjo kakovost svojega življenja.

V Društvu ASII (Andragoška skupina za izkustveno izobraževanje) smo v prvem letu dograjevali tim »Izobraževalcev odraslih« in skušali zagotavljati administrativno podporo za delo društva. Ob tem so se za administrativno in projektno delo praktično usposabljal

Če pogledamo evalvacijo projekta z vidika dosedanjega sodelovanja, lahko ugotovimo, da smo udeleženci projektne srečanja izpolnili številne vprašalnike in napisali tudi poročila o projektu za svoje Nacionalne agencije. Izmed vseh partnerjev smo imeli samo Slovenci dvakrat nadzorni obisk s strani Nacionalne agencije za projekte Grundtvig. Ugotavljamo, da je Nacionalna agencija po prvem letu spregledala številne pozitivne rezultate izvajanja projekta v Sloveniji in poudarila le pomanjkljivosti, ki smo jih nehote zagrešili zaradi premajhne pozornosti pri finančnem vodenju projekta. Ne glede na nespodubno izkušnjo v zvezi z nadzornimi obiski na društvu Andragoške skupine za izkustveno izobraževanje, ki so nam vzeli tudi precej dragocenega časa in energije, pa moramo poudariti, da nam ni žal, da smo se vključili v projekt Midi-art.

tudi nekatere študentke andragogike. Organizirali smo tri študijske krožke, enega v sodelovanju z društvom, kjer delajo z ljudmi, ki imajo posebne potrebe (izobraževanje za ljudi, ki so bili prej v psihiatričnem tretmaju ali tretmaju zaradi odvisnosti od drog). Nekateri študijski krožki so potekali tudi na Filozofski fakulteti. Razvijali smo evalvacijske tehnike s poudarkom na kvalitativni evalvaciji. Na konferenčnih srečanjih v Bruslju, Vilniusu in Kavali smo predstavili študijski krožek kot obliko izobraževanja, predstavili primere uporabe biografske metode in nekatere metode ter tehnike izobraževanja, ki spodbujajo izmenjavo izkušenj med udeleženci.

V projekt smo vključili tudi študente andragogike, ki so po svojem izboru pripravili projekte s pomočjo biografske metode za ljudi s posebnimi potrebami (Romi v Sloveniji, slepi, brezposelni in invalidi). Zahvaljujem se študentom andragogike in pedagogike, ki so z veliko zavzetostjo v projektih skupinah proučevali navedene teme in vnašali v poznavanje problematike številne nove poglede ter jih podkrepili s podatki iz prakse. Ob uporabi zanimivih novih pristopov v visokošolskem izobraževanju, kot je skupinsko projektno delo, ki je vzbudilo pri mnogih študentih nove interese in motivacijo za izobraževanje, smo vse bolj spoznavali tudi to, kako pomembno je, da andragogi – mnogi med njimi bodoči izobraževalci odraslih – preučujemo in ugotavljamo izobraževalne potrebe in življenjske okoliščine socialno in materialno ogroženih skupin prebivalstva. Na osnovi ugotovitev in dialoga s skupinami, ki jim je izobraževanje namenjeno, ter financerji potem skupaj pripravimo izobraževalni program.

NOVE POBUDE, NOVI IZZIVI

Prenekateri študentje in skupine odraslih, ki so tako ali drugače sodelovali v projektu Midi-art (člani Univerze za tretje življenjsko obdobje iz Velenja, člani društva Up in Ozara

ter člani ASII in drugi), pa so dobili nov zagon, da bi se v prihodnosti bolj vključevali v mednarodne projekte in gradili evropsko sodelovanje tudi v neformalnem izobraževanju odraslih.

Trije izmed petih projektih partnerjev projekta Midi-art so bili ob predavanju profesorja Barrija Sponderja iz ZDA v Velenju na 4. mednarodni konferenci projektih partnerjev navdušeni, da bi zasnovali nov projekt: Dvig računalniške pismenosti in spletne predstavitve umetnikov, članov deprivilegirani skupin in njihovih izdelkov.

Ob obisku Glasbene šole Frana Koruna Koželjskega v Velenju se je porodila ideja o sodelovanju odraslih učencev glasbenikov, o poletnih šolah in koncertnih srečanjih na posameznih glasbenih šolah.

Lahko bi se povezali slovenski bralni študijski krožki s španskimi krožki, imenovanimi Tertulias. Podobne krožke bi lahko ustanovili za invalide po vsej Evropi. Pripovedovanje skoraj pozabljenih zgodb, njihovo upodabljanje, zapisovanje in uglasbitve v različnih okoljih bi uporabili kot spodbudo za razvijanje družinske pismenosti.

Idej nam gotovo ne bo zmanjkalo, vprašanje je le, če bodo pogoji za delo izobraževalcev entuziastov takšni, da bodo omogočali izvedbo projektov z najmanjšo možno mero birokratskih zapletov. Tudi v okoljih, kjer se organizacije in društva borijo za osnovne življenjske pogoje, kot je ustrezen življenjski prostor za delo in sodelovanje.

NAMESTO ZAKLJUČKA

Projekt Midi-art izobraževanje še poteka in ne bo povsem zaključen, ko se bo uradno zaključil. Prijateljske povezave med udeleženci se bodo nadaljevale pri snovanju novih projektov, pri izmenjavi spoznanj in kontaktov s sodelujočimi državami. Vsi sodelujoči smo se marsičesa naučili – novih spretnosti, kako voditi in sodelovati v mednarodnih projektih,

*Umetnost je sil-
no pomembna za
samozavedanje in
si zato mora utreti
pot v izobraževanje
odraslih!*

kako načrtovati in organizirati mednarodno konferenco, kako spodbuditi udeležence izobraževanja, domačo javnost, politike in medije, da nam prisluhnejo ... Spoznali smo, da je

raznolika umetnost, glasbena, likovna, besedna in druge, del evropskega kulturnega izročila in kot taka izjemno pomembna za samozavedanje in samozavest vsakega posameznika ter še posebej skupin, kot so Romi, invalidi, imigranti, starejše ženske in drugi. Na svoj način se z umetnostjo lah-

ko izražajo in predstavljajo (muzeji, razstave) svoje dosežke in izdelke, svojo specifičnost in hkrati svojo človeško univerzalnost.

Umetniško izražanje kot integralni del izobraževalnega procesa je lahko, kadar upošteva človeka kot osebnost in hkrati člana ožje ali širše skupnosti, pomembna spodbuda za večjo demokratičnost odnosov v izobraževanju in večjo demokratičnost v družbi. Pri tem pa ni nepomembna izbira oblike izobraževanja; mi smo izbrali predvsem izkustvene oblike, ki usposablajo za demokratične medsebojne odnose: študijske krožke, delavnice, razstave, individualno delo in izobraževanje, projektno delo in mednarodne konference. V vseh teh oblikah je prevladoval demokratični dialog. Ugotovili smo, da so za izvajanje mednarodnega projekta poleg dobrega sodelovanja vseh sodelujočih pomembni tudi materialni in kadrovske pogoji, ki so v različnih državah in pri različnih izvajalcih zelo raznoliki, kar lahko predstavlja za nekatere obrobne skupine nepremostljivo oviro za sodelovanje.

VIRI IN LITERATURA

- Bogataj, N., (ur.) idr. (2005). Študijski krožki, Ljubljana: ACS.
- Carlsen, A. (ur.) (1999). Grundtvig and Europe. Copenhagen, Danska: Gunbak & Co.
- Dominice, P. (2000). Learning from our Lives, Using Educational biographies with Adults. San Francisco: Jossey-Bass.

Jarvis, P. (2001). Active Citizenship and Lifelong Learning. V Korsgaard, O., Walters, S., Andersen, R., Learning for Democratic Citizenship.

Jogi, L., Przybylska, E., Tresevičiene, M. (ur.) (2005). Adult Learning for Civil Society. Varšava: Bon-Kaunas-Warsaw. IPE 51.

Korsgaard O., Walters S., Andersen R., (2001). Learning for Democratic Citizenship. Copenhagen, Danska: AWE & DUE.

Krajnc, A. (1995). Kje se lahko učimo demokracije? Andragoška spoznanja, 1–2.

Lipson, L. R. (2005). Artistic Ways of Knowing. New Directions for Adult and Continuing Education, 107. San Francisco.

Mendel-Anonuevo, C., Mitchell, G. (2003). Citizenship, Democracy and Lifelong Learning. Unesco institute for Education.

Mijoč, N., Krajnc, A., Findeisen, D. (1993). Študijski krožki. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Novak, U. (2004). Danske ljudske visoke šole – tudi pri nas? Neff, marec 2004.

Ozvald, K. (2000). Kulturna pedagogika. Ljubljana: Jutro.

Skrivnost glasbe – Fascinantno poplesavanje molekul. Delo, 2. 8. 2003.

Zgonik A. (1998). Danska šola za življenje, Delo, 8. 8. 1998, str. 32.

<http://www.oise.utoronto.ca/CASA/cnf2001/schugurnsky.html>

¹ [Http://www.oise.utoronto.ca/CASA/cnf2001/schugurnsky.htm](http://www.oise.utoronto.ca/CASA/cnf2001/schugurnsky.htm)

POPRAVEK

Pri objavi članka Učecha se organizacija – element razvoja zaposlenih, ki je bil objavljen v reviji Andragoška spoznanja št. 1, letnik 2006, str. 50–60, avtorice Zdenke Birman Forjanič, je izpadlo ime soavtorice članka gospe **Alenke Godjavec**. Avtorica članka in uredništvo Andragoških spoznanj se za nastalo napako soavtorici članka ter bralcem opravičujeta.

V naslednji številki revije Andragoška spoznanja bomo objavili njen poglavljen prispevek z naslovom Znanjska organizacija.